

II ХАЛҚАРО ИЛМИЙ-АМАЛИЙ КОНФЕРЕНЦИЯ

**Ўзбекистон Республикаси ҳаракатлар
стратегияси: макроиқтисодий
барқарорлик, инвестицион фаоллик ва
инновацион ривожланиш истиқболлари**

**Илмий маъруза ва мақолалар
тўплами**

IV ШУЎБА

2019 йил 27-28 май

АҲОЛИНИ ИШ БИЛАН ТАЪМИНЛАШНИНГ ИСТИҚБОЛЛИ ЙЎНАЛИШЛАРИ

Акбаров Ахрол Махмудович¹

¹*ТДИУ Меҳнат иқтисодиёти ва социологияси кафедраси
катта ўқитувчиси, e-mail: a.akbarov@tsue.uz*

Шакирова Нигора Ахроловна²

²*ТДИУ Статистика кафедраси ассистенти
e-mail: n.sjakirova@tsue.uz*

Бугунги кунда аҳоли, меҳнатга лаёқатли аҳоли сонининг салмоқли ошиб бориши кўшимча иш ўринларининг яратилиши, аҳоли бандлигини таъминлаш ва оширишнинг ўзига хос янги шакллари излаб топишни зарурат қилиб қўяди. Шунинг учун ҳам кўп йиллардан буён меҳнат бозоридаги ушбу бандлик муаммоларини ҳал этиш ва бутунлай бартараф этиш бутун жаҳон мамлакатларининг олдида асосий вазифа бўлиб туради. Чунки бу йирик ижтимоий соҳа ҳисобланади ва бозор иқтисодиёти мавжуд экан, улардан ўта салбий таъсирлиси – ишсизлик муаммоси мавжуд бўлади. Яъни, уни ҳал этиш, биринчи навбатда, кичик бизнес ва тадбиркорликни ривожлантириш билан боғлиқдир.

Бу борада Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш. Мирзиёев мамлакатимизни 2016 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг асосий якунлари ва 2017 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг кенгайтирилган мажлисидаги маърузасида қуйидагиларни таъкидлаб ўтди: “Бугуннинг ўзида ҳар бир битирувчини аниқ бир ташкилотга бириктиришни таъминлаш билан бирга, унинг бўлажак иш жойи, иш ҳақи ва ижтимоий шароитларини аниқ белгилаш зарур. Буларнинг барчасини ҳукуқий ҳужжатлар билан мустаҳкамлаш ва энг асосийси, хўжалик юритувчи субъект раҳбарининг нафақат мажбуриятини, балки шахсий масъулиятини ҳам белгилаш зарур. Фақат шундай йўл билан биз давлатнинг ўқувчилар ва уларнинг ота-оналари олдидаги мажбуриятини бажаришимиз мумкин. Худди шундай амалиётни республика олий таълим муассасалари битирувчилари бўйича ҳам ишлаб чиқиш ва жорий этиш даркор” [1].

Бугунги кунда мамлакатда аҳолини иш билан таъминлашда қуйидаги муаммолар мавжуддир:

1. Иш билан бандлик тармоқ таркибининг жиддий ўзгариши. Бу саноат ишлаб чиқариши ҳамда қишлоқ хўжалигида иш билан бандлар салмоғининг камайиши билан изоҳланади. Кейинги йилларда ширкат хўжаликларининг фермер хўжаликларга айлантирилиши натижасида маҳсулот бирлигига меҳнат сарфи 8,0-10,0 %га камайди [2].

2. Тўла бўлмаган ва самараси кам бандлик кўламлари катталиги. Мазкур муаммолар зарар кўриб ишлаётган корхоналарда ходимлар мажбурий таътилга чиқарилиши (масалан, зарар кўриб ишлаётган ёки корхоналар банкротга учраши оқибатида иш билан бандларнинг ўртача 2,5 % и саноатда 8,3 %, қурилишда 7,9 % мажбурий таътилга чиқарилади), меҳнат баҳоси пастлиги, иш билан бандлар тўла иш вақтида ишламаслиги, юқори технологиялар ва илм-фан соҳасида иш билан бандлар сони камайиши билан боғлиқдир.

3. Даромад ва касб малакаси даражаси ўртасида узвий боғлиқлик йўқлиги сабабли малакали ва юқори малакали ходимлар меҳнат салоҳиятидан унумли фойдаланилмаётганлиги.

4. Худудларда аҳолини иш билан таъминлаш даражаси ўртасида фарқлар сақланиб қолинаётганлиги, хусусан, аҳоли зич минтақаларда меҳнатга муҳтож аҳоли сонининг ортиб бориши.

2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси тасдиқланди [3]. Ҳаракатлар стратегияси 4.1-бандида қуйидагилар устувор йўналиш сифатида белгиланган:

- янги иш ўринларини яратиш ҳамда аҳолининг, энг аввало, ўрта махсус ва олий ўқув муассасалари битирувчилари бандлигини таъминлаш, меҳнат бозори мутаносиблиги ва инфратузилмаси ривожланишини таъминлаш, ишсизлик даражасини камайитириш;

- меҳнатга лаёқатли аҳолининг меҳнат ва тадбиркорлик фаоллигини тўлиқ амалга ошириш учун шароитлар яратиш, ишчи кучи сифатини яхшилаш, ишга муҳтож шахсларни касбга тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини кенгайтириш.

Ҳаракатлар стратегиясида аҳолининг иш билан бандлигини қуйидаги самарали шакллари ривожлантириш орқали таъминлаш ҳамда қўшимча даромад манбаини яратиш мақсадида тижорат банклари томонидан микрокредитлар ажратиш ҳажмини янада ошириш назарда тутилган:

- фуқароларнинг шахсий ёрдамчи хўжаликларида қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштириш;

- қорамол, қўй, эчки, қуён боқиш ва гўшт етиштириш;

- паррандачилик ва асаларичиликни ривожлантириш;

- ихчам иссиқхоналар ташкил этиш;

- уруғ ва кўчатлар етиштириш.

Бунинг натижасида аҳоли томорқасидан фойдаланиш самарадорлиги ошади, ишлаб чиқариладиган сифатли қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ҳажми кўпаяди.

Республикада аҳоли бандлигини таъминлаш дастури асосида ҳар йили юз минглаб янги иш ўринлари ташкил этилмоқда. Жумладан, 2017 йил аҳоли бандлигини таъминлаш дастурида белгиланган чора-тадбирларни амалга ошириш натижасида 336,1 минг киши иш билан таъминланди (жадвал).

Дастур ижроси натижасида 200 минг кишини қишлоқ хўжалиги ҳамда қурилишда мавсумий ва вақтинчалик иш билан, 309 минг кишини шахсий ёрдамчи ва деҳқон хўжаликлари, хунармандчилик ва оилавий тадбиркорлик орқали иш билан таъминланган.

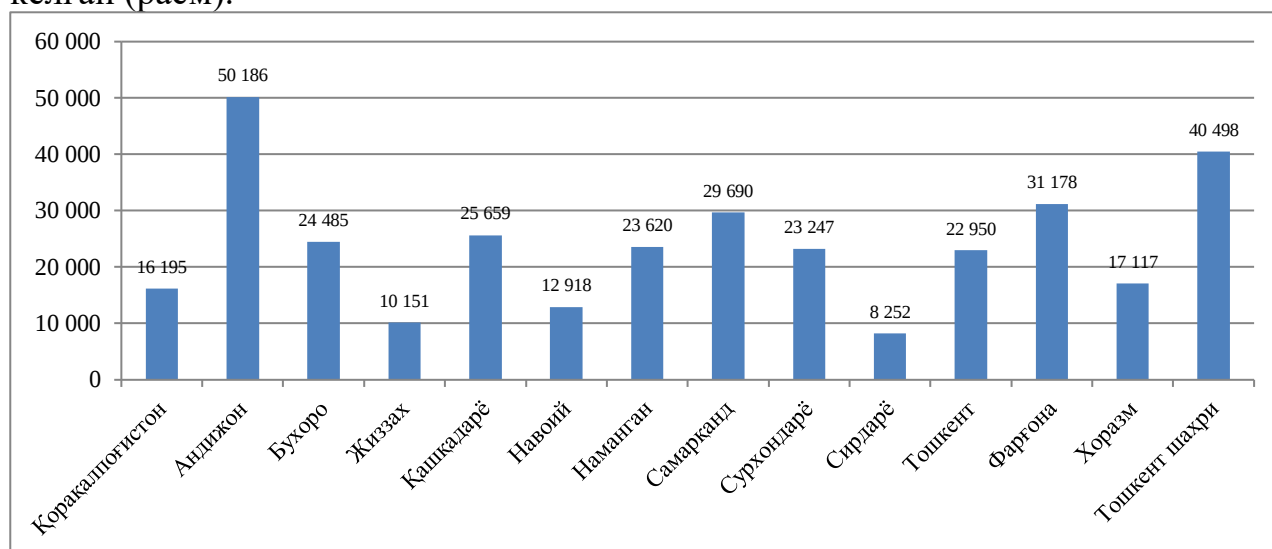
Жадвал

2018 йилда аҳоли бандлигини таъминлаш дастури ижроси

	Бандлиги таъминланганлар	Сони (минг киши)
	Жами	336,1
I.	Доимий иш ўринлари	246,1
	<i>шу жумладан</i>	
	Фаолият кўрсатмаётган корхоналар фаолиятини тиклаш, бўш турган давлат объектларини ижарага бериш ёки хусусийлаштириш орқали	26,7
II.	Якка тартибдаги тадбиркорликда	90,0

Манба: Ўзбекистон Республикаси Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги маълумотлари асосида тузилган.

Республикада ташкил этилган иш ўринларининг асосий қисми Андижон вилояти, Тошкент шаҳри, Фарғона ва Самарқанд вилоятлари ҳиссасига тўғри келган (расм).

Расм. Ўзбекистон Республикаси ҳудудларида ташкил этилган иш ўринлари сони, бирлик

Манба: Ўзбекистон Республикаси Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги маълумотлари асосида тузилган.

Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги маълумотларига кўра, республикада иқтисодий фаол аҳолининг 95 фоизини иш билан бандлар ташкил этади. Таҳлилларга кўра, 2011-2018 йиллар давомида иш билан банд аҳоли сони 14,4 фоизга, иқтисодиётнинг расмий секторида иш билан бандлар сони 8,0 фоизга ортган. Бу даврда иқтисодиёт тармоқларида иш билан бандлар (йирик

бизнесда) сони – 4,4 фоизга камайган, юридик шахс бўлмасдан тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланувчи шахс сифатида расман рўйхатга олинган фуқаролар – 38,5, деҳқон хўжаликларида иш билан бандлар сони – 14,6, кичик корхоналар ва фермер хўжаликларида иш билан бандлар сони 10,5 фоизга ортган.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2012 йил 13 сентябрдаги “Тошкент шаҳридаги касб-хунарга ўқитиш маркази фаолиятини таъминлашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 270-сонли қарорига асосан ташкил этилган Тошкент шаҳридаги Касб-хунарга ўқитиш марказида бугунги кунга қадар 2 минг нафардан ортиқ банд бўлмаган фуқаролар қуйидаги йўналишларда касб-хунарга қайта ўқитилган ва тўлиқ ишга жойлаштирилган:

- “Машинасозлик ишлаб чиқариш технологиялари” (токарлар, фрезерчилар, пайвандчилар, металлга ишлов бериш мутахассислари);

- “Электроника ва электротехника” (электрон қурилмалар, маиший электрон техника, радио ва телеаппаратларни таъмирлаш ва сервис хизмати кўрсатиш мутахассислари);

- “Автомобилларни таъмирлаш ва уларга техник хизмат кўрсатиш” (авточилангарлар, моторчилар, автотранспорт воситаларини диагностика қилиш, таъмирлаш ва техник хизмат кўрсатиш);

- “Ахборот технологиялари ва тизимлари” (компьютерларни дастурлаш, компьютер ва бошқа оргтехникага хизмат кўрсатиш ва таъмирлаш).

2016 йил сентябрдан ўз фаолиятини Самарқанд шаҳрида Ўзбекистон Республикаси Меҳнат вазирлиги ва Жанубий Корея Халқаро ҳамкорлик агентлиги (KOICA) ҳамкорлигида “Ўзбекистонда касб таълими имкониятларини ривожлантириш” лойиҳаси доирасида бошлаган касб-хунарга ўқитиш марказида меҳнат бозорида талаб юқори бўлган 4 та йўналиш бўйича 240 нафар банд бўлмаганлар касбга қайта ўқитилмоқда.

Шаҳрисабз шаҳрида ташкил этиладиган ўқув марказининг лойиҳалаштириш ишлари якунланиб, қурилиш ишлари бошланди ва бу марказ 2018 йилда ишга туширилади. Урганч ва Қўқон шаҳарларида худди шундай ўқув марказларини 2019 йилда ташкил этиш бўйича Корея Халқаро Ҳамкорлик агентлиги (KOICA) билан келишилди, Бухоро ва Термиз шаҳарларида эса 2020 йилда ташкил этиш режалаштирилган.

Хулоса қилиб айтганда, Ўзбекистонда аҳолини иш билан самарали таъминлаш ва ишсизликни камайитириш мақсадида қуйидаги чора-тадбирларни амалга ошириш мақсадга мувофиқ:

- мақсадли дастурлардаги лойиҳаларни амалга ошириш, тадбиркорлик ва хунармандчиликни ривожлантириш орқали янги иш ўринларини ташкил этиш;

- аҳолини ижтимоий қўллаб-қувватлаш бўйича чора-тадбирларни амалга ошириш орқали банд бўлмаган аҳолига ҳақ тўланадиган жамоат ишларига жалб этиш;

- меҳнат бозорида иш топишга қийналаётган ижтимоий ҳимояга муҳтож фуқаролар заҳираланган иш ўринларига жойлаштириш;

- Ўзбекистон Республикаси фуқароларини ташкиллаштирилган тартибда шартнома тузилган мамлакатларга ишга жойлаштириш;
- ногиронлиги бўлган шахсларнинг бандлигига кўмаклашиш бўйича давлат дастурларини ишлаб чиқиш;
- меҳнат бозори талабларига асосан профессионал кадрларни қайта тайёрлаш юзасидан қисқа муддатли тренинг ва ўқув курсларини ўтказиш бўйича нодавлат таълим муассалари фаолиятини рағбатлантириш;
- норасмий меҳнат қилаётган фуқароларнинг кичик бизнесга жалб этиш жараёнларини кенгайтириш. Кичик бизнесга берилган имтиёزلардан кенг фойдаланган ҳолда солиқ идоралари билан биргаликда иш жойларини легаллаштириш чораларини кўриш орқали ушбу фуқароларнинг келгусида пенсия ёшига етганда ижтимоий ҳимоясини кафолатлаш;
- халқаро молия институтларининг грант маблағлари ва имтиёзли кредитларини жалб этган ҳолда вилоят марказларида ишсиз фуқароларни касбга ўқитиш марказларини босқичма-босқич ташкил этиш.

Адабиётлар:

1. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қондаси бўлиши керак. // Халқ сўзи. 2017 йил 16 январь, №11 (6705).
2. Инсон тараққиёти тўғрисида маъруза: Ўзбекистон – 2005. – Т.: Иқтисодий тадқиқотлар маркази, 2006. - 44-б.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сонли фармони. // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда.